

ዳኞች፡- ሐጎስ ወልዱ

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

ነጋ ዱፍሳ

አዳነ ንጉሴ

አመልካች፡- 1. ጀሪኮ ሰርቪስ - ደሳለኝ መስፍን ቀረቡ

2. አቶ ሀሰን አብደላ

ተጠሪ፡- የኢትዮጵያ ገቢዎችና ጉምሩክ ባለሥልጣን - አልቀረበም።

መዝገቡን መርምረን የሚከተለውን ፍርድ ሰጥተናል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የቀረበው ጉዳዩን በይግባኝ ያየው የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት በአንደኛው አመልካች ላይ የወሰነው የገንዘብ መቀጮ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ጭብጥ አጣርቶ ለመወሰን ነው። ጉዳዩ በመጀመሪያ የታየው በፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት ነው። በሥር ፍርድ ቤት ተጠሪ በአንደኛ አመልካች ላይ ያቀረባቸውን ሶስት የወንጀል ክሶችና የተጠሪን ማስረጃዎችና የአንደኛ አመልካችን የመከላከያ ማስረጃዎች ከመረመረ በኋላ አንደኛ አመልካች ለተጨማሪ እሴት ታክስ ከጥቅምት 1 ቀን 1999 ዓ.ም. ጀምሮ ከተመዘገበ በኋላ እስከ ሰኔ 2000 ዓ.ም. ለተከናወነው ግብይት መክፈል የሚገባውን ለብር 161,870.13 ተጨማሪ እሴት ታክስ ባለመክፈሉ የአዋጅ ቁጥር 255/94 አንቀጽ 49 በመተላለፍ ወንጀል የፈፀመ ጥፋተኛ ነው በማለት የጥፋተኝነት ውሳኔ ሰጥቷል። እንደዚሁም አንደኛ አመልካች በአዋጅ ቁጥር 285/94 በአዋጅ ቁጥር 609/2001 አንቀጽ 50/መ/1 እና የወንጀል ሕግ አንቀጽ 34 በመተላለፍ ጥፋተኛ ነው በማለት ውሳኔ ሰጥቷል።

የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት አንደኛ አመልካች አዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 49 በመተላለፍ ጥፋተኛ ሆኖ የተገኘበት ወንጀል ለሚፈረድበት የአምስት ዓመት ፅኑ እስራት ወደ ገንዘብ በመለወጥ ብር 100,000 እንዲቀጣ፣ እንደዚሁም አዋጅ ቁጥር 285/94 በአዋጅ ቁጥር 609/2001 አንቀጽ 50/መ/1 በመተላለፍ ጥፋተኛ በሆነበት ወንጀል ከሚወሰንበት ቅጣት ብር 50,000፣ ለሁለቱ ወንጀሎች ብር 150,000 /አንድ መቶ ሃምሳ ሺህ ብር/ መቀጮ እንዲከፍል ውሳኔ ሰጥቷል።

ተጠሪ አንደኛ አመልካች በሥር ፍርድ ቤት በተከሰሰበት ግብር ባለመክፈል ወንጀል በነፃ መሰናበት ተገቢ አይደለም። እንደዚሁም የበታች ፍርድ ቤት በጣምራ የገንዘብ መቀጮ መወሰን ሲገባው ሳይወሰን ማለፉ ተገቢ አይደለም በማለት ይግባኝ ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ያቀረበ ሲሆን አመልካቾች የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሳኔውን በመቃወም ለከፍተኛው ፍርድ ቤት ይግባኝ

አቅርቦታ። የከፍተኛው ፍርድ ቤት የአመልካችንና የተጠሪን ይግባኝ መዛግብት በማጣመር የግራ ቀኙን ክርክር ከሰማ በኋላ አመልካችን ያቀረቡትን የይግባኝ ቅሬታ ውድቅ አድርጎታል። በሌላ በኩል ተጠሪ አንደኛ አመልካች ጥፋተኛ ሆኖ የተገኘበት የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 49 የእስራት ቅጣት ብቻ ሳይሆን የገንዘብ መቀጮ የሚደነግግ ነው በማለት የቀረበውን ይግባኝ በመቀበል የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 45 መሠረት በማድረግ የገንዘብ ቅጣቱን አስልቶ አንደኛ አመልካች ብር 604,546.74 /ስድስት መቶ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ ስድስት ብር ከሰባ አራት ሣንቲም/ ለተጠሪ እንዲከፍል በማለት ውሳኔ ሰጥቷል።

አንደኛ አመልካች በዚህ ውሳኔ ቅር በመሰኘት ይግባኙን ለፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት አቅርቧል። ይግባኝ ሰሚው ችሎት ወደ ይግባኙ የሚያስገባ በቂ ምክንያት የሌለ መሆኑን በመግለፅ የአመልካችን ይግባኝ በወንጀለኛ መቅጫ ሥነሥርዓት ሕግ ቁጥር 195 ንዑስ አንቀጽ 1 መሠረት ሰርዞታል። አንደኛ አመልካች የሰበር አቤቱታው በሰበር ማጣሪያ ችሎት ውድቅ ከተደረገው ከሁለተኛ አመልካች ጋር ሚያዝያ 20 ቀን 2003 ዓ.ም. በጋራ ባቀረበው የሰበር አቤቱታ የሥር ፍርድ ቤት ጥፋተኛ ሆኖ ባልተገኘበት የሕግ ድንጋጌ ቅጣት የወሰነበት መሆኑን የገለፀ ሲሆን በተለይ ይግባኝ ሰሚው የከፍተኛው ፍርድ ቤት የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 49 በመተላለፍ ጥፋተኛ ሆኖ የተገኘ ሰው በእስራት ቅጣት ብቻ እንደሚቀጣ የሕጉ ድንጋጌ በግልፅ ደንግጎ እያለ ድንጋጌው በጣምራነት ገንዘብ መቀጮ እንደሚያስቀጣ አድርጎ የተረጎመው መሠረታዊ የሕግ ስህተት አለበት። የከፍተኛው ፍርድ ቤት ግልፅ የሆነውንና ትርጉም የማያስፈልገውን የሕግ ድንጋጌ በመተርጎም በአስተዳደራዊ ቅጣት ሊወሰን የሚገባውን የገንዘብ መቀጮ በወንጀል ጥፋተኛ ሆኖ የተገኘ ሰው ሊከፍለው የሚገባው የወንጀል መቀጮ ነው በማለት የገንዘብ ቅጣቱን የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 45 መሠረት በማስላት የሰጠው ውሳኔ የሕጋዊነት መርህን የሚጥስና መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት በመሆኑ በሰበር ታይቶ እንዲታረምልኝ በማለት አመልክቷል። ተጠሪ በበኩሉ የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 49 ድንጋጌ በአቀራረብም ሆነ በይዘቱ ጥፋተኛው በእስራት ቅጣት ብቻ ሳይሆን በመቀጮ የሚቀጣ መሆኑን የሚደነግግ ነው በማለት ሰኔ 9 ቀን 2003 ዓ.ም. የተፃፈ መልስ ሰጥቷል። አመልካች ሰኔ 21 ቀን 2003 ዓ.ም. የተፃፈ የመልስ መልስ አቅርቧል።

ከሥር የክርክሩ አመጣጥና በሰበር የቀረበው የዕሉፍ ክርክር ከላይ በአጭሩ የተገለፀው ሲሆን እኛም ጉዳዩ ለሰበር ሲቀርብ የተያዘውን ጭብጥ ማለትም አንደኛ አመልካች በእስራትና በመቀጮ እንዲቀጣ የከፍተኛው ፍርድ ቤት የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 49 በመተርጎም የሰጠው ውሳኔ ተገቢ ነው ወይስ አይደለም የሚለውን ጭብጥ በመያዝ ጉዳዩን መርምረናል።

የተጨማሪ እሴት ታክስን ተግባራዊ ለማድረግ የወጣው አዋጅ ቁጥር 285/1994 አስራ ሶስት ክፍሎችና 66 አንቀጾች ያሉት መሆኑን የአዋጁን ድንጋጌዎች በማየት ለመረዳት ይቻላል። የአዋጅ ቁጥር 285/94 አቀራረብና አደረጃጀት ስንመለከት አዋጁ በአስራ ሶስት ክፍሎች የተደራጀ ነው። የአዋጁ ክፍል አንድ ትርጓሜና ሌሎች ጠቅላላ ድንጋጌዎችን የያዘ ሲሆን የአዋጁ ክፍል ሁለት ታክስ ስለመጣልና ከታክስ ነፃ ስለሚሆኑ ግብይቶች ይደነግጋል። የአዋጁ ክፍል ሶስት ታክስ የሚከፈልባቸው አቅርቦቶች የሚከናወኑበት ቦታ ጊዜና ዋጋ ገዥነት ያላቸውን ድንጋጌዎች የያዘ ነው። ክፍል አራት ወደ አገር ውስጥ የሚገቡ ዕቃዎች እሴትና የገቡበትን ጊዜ የሚመለከቱ ድንጋጌዎችን የያዙ ሲሆን ክፍል አምስት ስለምዝገባ የሚደነግጉ ድንጋጌዎችን የሚደነግግ ነው።

የአዋጁ ክፍል ስድስት ስለታክስ እሴት የሚደነግጉ ድንጋጌዎችን የያዘ ሲሆን ክፍል ሰባት ስለተጨማሪ እሴት ታክስ አስተዳደራዊ ሥርዓት ገዥነት ያላቸውን ድንጋጌዎች ያካተተ ሆኖ

እናገኘነዋን። የአዋጁ ክፍል ስምንት የታክስ አሰባሰብና አፈፃፀም የሚመለከቱ ድንጋጌዎችን፣ በክፍል ዘጠኝ ስለ ሂሳብ ሰነዶች በክፍል አስር ይግባኝ ስለሚቀርብበት ሥርዓት ገዥነት ያላቸውን ድንጋጌዎች ይዟል። የአዋጁ ክፍል አስራ አንድ ስለ አስተዳደራዊ ቅጣቶች በሚደነግጉ ድንጋጌዎች የተዋቀረ ሲሆን ክፍል አስራ ሁለት የወንጀል ጥፋቶችን የሚዘረዝር ድንጋጌ ነው። የአዋጁ ክፍል አስራ ሶስት ልዩ ልዩ ድንጋጌዎችን የሚደነግግ ነው።

አከራካሪው አንቀጽ 49 የአዋጁ በአስራ ሁለተኛው ክፍል ውስጥ የተደነገገ ድንጋጌ ሲሆን ይዘቱን ስንመለከተው “አገን በመጣስ ታክስ ስላለመክፈል” የሚል ርዕስ ተሰጥቶታል። ድንጋጌው “አገን በመጣስ የተሰበሰውን ታክስ ያላሳወቀ ወይም የሚፈለግበትን ታክስ ያልከፈለ ወይም መንግስትን ለማጭበርበር በማሰብ የማይገባውን ተመላሽ ታክስ የጠየቀ ማንኛውም ሰው ወንጀል እንደፈፀመ ይቆጠራል። ስለሆነም በዚህ አዋጅ ክፍል አስራ አንድ መሠረት ከሚጣልበት በተጨማሪ ጥፋተኛ መሆኑ ሲረጋገጥ ከአምስት ዓመት በማያንስ እስራት ይቀጣል” በማለት ይደነግጋል።

የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 49 ድንጋጌ የእንግዚኛ ቅጅ A person who evades the declaration of payment of tax, or a person who, with intention to defraud the government; applies for refund he is not entitled to, commits an offence and, in addition to any penalty under section 11, may be prosecuted and on conviction, be subject to a term of imprisonment of not less than five/5/ years” የሚል ይዘት ያለው ነው።

ከላይ የተገለፀው የአዋጅ አንቀጽ 49 ድንጋጌ አገን በመጣስ የሰበሰበውን ተጨማሪ እሴት ታክስ ያላሳወቀ፣ ወይም የሚፈለግበትን ታክስ ያልከፈለ ወይም መንግስት ለማጭበርበር በማሰብ የማይገባውን ተመላሽ ታክስ የጠየቀ ሰው በክፍል አስራ አንድ የተዘረዘረውን አስተዳደራዊ ቅጣት የሚያስቀጣ ፍታብሔራዊ ጥፋት የፈፀመ መሆኑ በተጨማሪ ወንጀል እንደፈፀመ የሚቆጠርና በወንጀልም ተጠያቂ እንደሚሆን የሚደነግግ ድንጋጌ ነው። ሆኖም አንቀጽ 49 ድንጋጌን በመተላለፍ በወንጀል ጥፋተኛ ሆኖ የተገኘ ሰው ላይ የሚጣለው የወንጀል ቅጣት ከአምስት ዓመት የማያንስ የእስራት ቅጣት መሆኑን ድንጋጌው “በመሆኑም በዚህ አዋጅ ክፍል አስራ አንድ መሠረት ከሚጣልበት በተጨማሪ ጥፋተኛ መሆኑ ሲረጋገጥ ከአምስት ዓመት በማያንስ እስራት ይቀጣል” በማለት የደነገገውንና በእንግዚኛ ቅጅ “in addition to any penalty under section 11, may be persecuted and on conviction to subject to the term of imprisonment not less than five years” ከሚለው የድንጋጌው አቀራረብና ይዘት ለመረዳት እንችላለን።

የታክስ አሰባሰብ ሥርዓቱን በሚያስተዳድረው ባለሥልጣን መሥሪያ ቤት በአዋጁ ክፍል አስራ አንድ ከአንቀጽ 45 እስከ አንቀጽ 47 የተደነገጉትን አስተዳደራዊ ቅጣቶች ለመወሰንና ለማስከፈል ግብር ከፋይ በአዋጁ የተመለከቱትን ግዴታዎች ያልተወጣ መሆኑን በማረጋገጥ የሚወስነው ሲሆን አስተዳደራዊ ቅጣቱን ለመወሰንና ቅጣቱን ለማስፈፀም የግብር ከፋይ በወንጀል መከሰብና በፍርድ ጥፋተኛ ሆኖ መገኘቱ አስፈላጊ አይደለም። በሌላ በኩል ግብር ከፋይ የተጨማሪ እሴት ታክስ አስተዳደር ሥርዓት የሚደነግጉ ድንጋጌዎችን በመተላለፍ ሥልጣን ባለው የመንግስት መሥሪያ ቤት በአዋጁ በክፍል አስራ አንድ ከተደነገጉት አስተዳደራዊ ቅጣቶች በአንደኛው ወይም በሁሉም የተቀጣ መሆኑ፣ በዚያው ጉዳይ የሚቀርብበትን የወንጀል ክስና ቅጣት የማያስቀርለት መሆኑን አንቀጽ 49 ግልፅ የሚያደርግ ድንጋጌ ነው።

አዋጅ ቁጥር 49 ግብር ከፋይ በአዋጅ ክፍል አስራ አንድ ከተደነገጉት አስተዳደራዊ ቅጣቶች በአንደኛው ወይም በሁሉም መቀጣቱ በወንጀል ከመከሰስና ተጠያቂ ከመሆን የማያስቀር መሆኑን ከሚደነግግ ውጭ በአንቀፅ 49 ጥፋተኛ ሆኖ በተገኘ ሰው ላይ የወንጀሉን ጉዳይ ያየው ፍርድ ቤት ጥፋተኛውን ከአምስት ዓመት በማያንስ የእስራት ቅጣትና በአዋጅ ክፍል አስራ አንድ የተደነገገውን የገንዘብ መቀጮ እንዲቀጣ ውሳኔ መስጠት የሚችል መሆኑን የሚደነግግ የሕግ ድንጋጌ አለመሆኑን ከላይ በዝርዝር ያየነው የአዋጁን አወቃቀር የድንጋጌውን አቀራረብና ይዘት በመመርመር ለመረዳት ይቻላል።

ፍርድ ቤት በሕግ በግልፅ ከተደነገገው በቀር የወንጀል ቅጣቶችንና የጥንቃቄ እርምጃዎችን መወሰን እንደማይችል በወንጀል ሕጉ አንቀፅ 2 ንዑስ አንቀፅ 2 በሁለተኛው ፓራግራፍ ተደንግጎል። ችሎቱ የወንጀል ሕግ አንቀፅ 2 ንዑስ አንቀፅ 3 በሚደነግገው መሠረት ድንጋጌውን አዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀፅ 49 ሲያውጅ ሕግ አውጭው ሊደርስበት ያሰበውን ግብና የድንጋጌውን መንፈስና ዓላማ ለመረዳት የኢ.ፌ.ዲ.ሪ የሕዝብ ተወካዮች ምክር ቤት አዋጅ ቁጥር 285/94 ከማወጃ በፊት በረቂቅ አዋጁ ላይ ውይይት ያደረገበትን ቃለ-ገባኤ በማስቀረብ ተመልክቷል። የሕግ አውጭ ምክር ቤት ውይይት ቃለ-ገባኤ የሚያስረዳው ሕግ አውጭው በፍርድ ቤት የሚወሰኑ ቅጣቶችና አስተዳደራዊ ቅጣቶችና ውሳኔዎችን የማጣመር ሀሳብና ፍላጎት የሌለው መሆኑን ነው። ሕግ አውጭው ሕጉን ሲያወጣ ባደረገው ውይይት አስተዳደራዊ ውሳኔዎችና ቅጣቶች በተጨማሪ እሴት ታክስ አስተዳደር ሥርዓት ውስጥ የራሱ የሆነ ድርሻና ዓላማ ያለው፣ በፍርድ ቤቶች ከሚወሰኑ ውሳኔዎችና ቅጣቶች ጋር ሳይያያዝ መታየት የሚገባው መሆኑን የሚያከራኝ ሀሳቦች እንዳሉበት ተረድተናል። ስለሆነም አንቀፅ 49 “በዚህ አዋጅ ክፍል አስራ አንድ መሰረት ከሚጣልበት በተጨማሪ” የሚለው ቃል ወይም በእንግሊዝኛው “in addition to any penalty under section 11” የሚለው አገላለጽ ግብር ከፋዩን በአዋጁ ክፍል አስራ አንድ ከተዘረዘሩት አስተዳደራዊ ቅጣቶች በአንዱ ወይም ከአንድ በላይ በሆኑ ቅጣቶች መቀጣቱ በወንጀል ከመከሰስና ጥፋተኛ ሆኖ ከተገኘ ከአምስት ዓመት በማያንስ እስራት መቀጣቱን የማያስቀርለት መሆኑን ለማሳየት የገባ እንጂ፣ በወንጀል ጥፋተኛ ሆኖ የተገኘ ሰው ከአምስት ዓመት በማያንስና በአዋጁ ክፍል አስራ አንድ መሠረት እየተሰለ በመቀጮ የሚቀጣ መሆኑን ለመደንገግ የገባ አለመሆኑን ለመገንዘብ ይቻላል።

ከላይ የገለፅነውን አተረጓጎም ሕግ አውጭው የገንዘብና የእስራት ቅጣትን በጣምራ ሲደነግግ፣ ድንጋጌዎቹን ለመቅረብ የተጠቀመባቸውን የሕግ አቀራረብ ጭብጦች የሚያጠናክሩ ናቸው። ሕግ አውጭው በአዋጅ ቁጥር 50 ንዑስ አንቀፅ 2/ሀ/...ከአንድ ሺህ ብር በማያንስ ከብር ሃያ ሺህ በማይበልጥ መቀጫና ከአንድ ዓመት በማያንስ ከሶስት ዓመት በማይበልጥ እስራት ይቀጣል። በአንቀፅ 50 ንዑስ አንቀፅ 2/ለ/...ከብር ሃያ ሺህ በማያንስና ከብር መቶ ሺህ በማይበልጥ የገንዘብ መቀጮና ከሶስት ዓመት በማያንስና ከአምስት ዓመት በማይበልጥ እስራት ይቀጣል” በማለት የገንዘብ መቀጮውንና የእስራት ቅጣቱን በጣምራ የሚወስኑ ቅጣቶች መሆናቸውን በግልፅ በማስቀመጥ ከተጠቀመባቸው የሕግ አቀራረብ ጥበቦች ለመረዳት ይቻላል።

በአጠቃላይ የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት የአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀፅ 49 ከእስራት ቅጣት ጋር በጣምራ ጥፋተኛው በገንዘብ መቀጮ እንዲቀጣ የሚደነግግ ድንጋጌ ነው በማለት የሰጠው የሕግ ትርጉም የወንጀል ሕጉን አንቀፅ 2 ንዑስ አንቀፅ 2 የድንጋጌውን አቀራረብ ይዘት፣ መንፈስና ዓላማ እንደዚሁም ሕግ አውጭው ሊያሳካው የፈለገውን ግብ ግንዛቤ ውስጥ ያላስገባና መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ሆኖ አግኝተነዋል።

የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎትም የከፍተኛው ፍርድ ቤት የሰራውን የሕግ ስህተት ሳይርም ማለፉ ተገቢ ሆኖ አላገኘነውም። በመሆኑም የከፍተኛው ፍርድ ቤትና ይግባኝ ሰሚው ችሎት ለአዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀፅ 49 የሰጡት የሕግ ትርጉምና ለሕጉ የሰጡትን ትርጉም መነሻ በማድረግ የወሰኑት የቅጣት ውሣኔ መሠረታዊ የሕግ ስህተት ያለበት ነው በማለት ወስነናል።

ው ሳ ኔ

1. የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤትና የፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ይግባኝ ሰሚ ችሎት በአንደኛው አመልካች ላይ የሰጡት ውሳኔ ተሻሽሏል።
2. የፌዴራል የመጀመሪያ ፍርድ ቤት በአንደኛው አመልካች ላይ የሰጠው የጥፋተኝነትና የቅጣት ውሣኔ ፀንቷል።
3. አንደኛው አመልካች ጥፋተኛ ሆኖ ለተገኝባቸው ወንጀሎች ብር 150,000 /አንድ መቶ ሃምሳ ሺህ ብር/ መቀጮ ይክፈል በማለት ወስነናል።
4. አንደኛው አመልካች በቁጥር 3 ከተወሰነው መቀጮ ውጭ የከፍተኛው ፍርድ ቤት ጨምሮ የወሰነውን ብር 454,546.74 /አራት መቶ ሃምሳ አራት ሺህ አምስት መቶ አርባ ስድስት ብር ከሰባ አራት ሣንቲም/ የመክፈል ኃላፊነት የለበትም በማለት ወስነናል።
5. በዚህ ፍርድ ቤት ያወጡትን ወጭና ኪሳራ ግራ ቀኝ ለየራሳቸው ይቻሉ።

መዝገቡ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአምስት ዳኞች ፊርማ አለበት።

ቤ/መ